

**МІНІСТЕРСТВО
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кафедра адміністративного
права та адміністративного
процесу факультету
підготовки фахівців для
підрозділів превентивної
діяльності
Кафедра адміністративного
права та адміністративного
процесу Херсонського факультету

ПОРУШЕННЯ ОБМЕЖЕНЬ ЩОДО СУМІСНИЦТВА ТА СУМІЩЕННЯ З ІНШИМИ ВИДАМИ ДІЯЛЬНОСТІ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

**Одеса-Херсон
2023**

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ
УКРАЇНИ**

**ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ
СПРАВ
КАФЕДРА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ТА
АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ
ФАКУЛЬТЕТУ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ
ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
КАФЕДРА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ТА
АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ ХЕРСОНСЬКОГО
ФАКУЛЬТЕТУ**

**ПОРУШЕННЯ ВСТАНОВЛЕНИХ ЗАКОНОМ
ОБМЕЖЕНЬ ЩОДО ОДЕРЖАННЯ
ПОДАРУНКІВ**

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

ОДЕСА – 2023

УДК 342.98 (075.8) (477)

П60

Обговорено та схвалено науковою-методичною радою Одеського державного університету внутрішніх справ, протокол засідання від 23 серпня 2023 року № 1.

Авторський колектив:

Денисова А.В. - завідувач кафедри адміністративного права та адміністративного процесу, д.ю.н., професор (розділ 1).

Баранов С.О. – професор кафедри адміністративного права та адміністративного процесу, к.ю.н., доцент (розділ 2)

Коропатов О.М. - завідувач кафедри адміністративного права та адміністративного процесу Херсонського факультету ОДУВС, к.ю.н., доцент (розділ 3).

Сірко В.С. – доцент кафедри адміністративного права та адміністративного процесу, к.ю.н., доцент. (розділ 4)

Рецензенти:

- Цехан Д.М., доцент кафедри криміналістики Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор.

– Калаянов Д.П., професор кафедри адміністративної діяльності поліції ОДУВС, доктор юридичних наук, професор.

П60 **Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків:** навчальний посібник\ Денисова А.В, Баранов С.О, Коропатов О.М., Сірко В.С. Одеса: ОДУВС, 2023. 48 с.

Навчальний посібник «Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків» утримує в собі навчальний матеріал з питань застосування передбачених антикорупційним законодавством обмежень щодо одержання подарунків. Окрему увагу авторами приділено висвітленню питань юридичної відповідальності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків.

Даний навчальний посібник розрахований на державних службовців, посадових осіб органів місцевого самоврядування, працівників підрозділів НП України, здобувачів вищої освіти ОДУВС, а також на всіх бажаючих орієнтуватися в питаннях запобігання корупції в Україні.

ЗМІСТ

Основні скорочення.....	4
Передмова.....	5
Розділ 1. Визначення поняття «подарунок» та правовий зміст обмеження щодо одержання подарунків публічними службовцями.....	6
Розділ 2. Характеристика суб'єкта, на якого розповсюджуються встановлені законом обмеження щодо одержання подарунків.....	11
Розділ 3. Кваліфікація дій публічного службовця як порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків.....	17
Розділ 4. Юридична відповідальність осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків.....	24
Термінологічний словник.....	45.

ОСНОВНІ СКОРОЧЕННЯ

АРК- Автономна Республіка Крим.

ВР України - Верховна Рада України.

ЗУ - Закон України.

КК України - Кримінальний кодекс України.

КМУ - Кабінет міністрів України.

КЗпП - Кодекс законів про працю України.

КУпАП - Кодекс України про адміністративні правопорушення.

МВС України - Міністерство внутрішніх справ України.

НАЗК- Національне агентство з питань запобігання корупції.

НП України – Національна поліція України.

НБУ – Національний банк України.

ПКМУ - Постанова Кабінету Міністрів України.

ПС НП України - патрульна служба Нацполіції.

СБУ - Служба безпеки України.

ЦК- Цивільний кодекс України.

Передмова

Правову основу антикорупційної діяльності в Україні складають законодавчі та інші нормативно-правові акти, дія яких спрямована на врегулювання суспільних відносин у сфері запобігання і протидії корупції.

Під корупцією слід розуміти використання особою, на яку поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції», наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки / пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб, а також обіцянки / пропозиції чи надання неправомірної вигоди такій особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

Основним державним антикорупційним нормативно-правовим актом є Закон України «Про запобігання корупції» (далі – Закон).

Відповідно до ст. 2 Закону відносини, що виникають у сфері запобігання і протидії корупції, регулюються Конституцією України, міжнародними договорами (згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України), законами України, а також прийнятими на їх виконання іншими нормативно-правовими актами.

Розділ 1.

Визначення поняття «подарунок» та правовий зміст обмеження щодо одержання подарунків публічними службовцями.

Подарунок – грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової.¹

Дарунок – це рухомі речі, в тому числі гроші та цінні папери, нерухомі речі, майнові права, які передаються обдаровуваному безоплатно у власність (ст.ст. 717, 718).²

Відповідно до діючого законодавства подарунок можна класифікувати на певні категорії: заборонені, дозволені з певними обмеженнями, дозволені.

Перша категорія «Заборонені»:

Категорично забороняється вимагати, просити, одержувати подарунки (незалежно від їх вартості) для себе або близьких осіб від юридичних та фізичних осіб особам, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також особам, які для цілей Закону України «Про запобігання корупції» прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Зазначені особи закріплено у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», отже їм забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб:

1) у зв'язку зі здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

2) якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи.

Особам, які за будь-який рік, починаючи з 2010 року, належали або належать до національних публічних діячів, забороняється безпосередньо або через інших осіб одержувати від

¹ Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № № 1700-VII. Дата оновлення: 28.05.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-1#Text> (дата звернення: 28.05.2023).

² Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003. №435-IV. Дата оновлення: 02.05.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 28.05.2023).

членів сім'ї таких осіб першого та другого ступенів споріднення (батьків, чоловіка або дружини, дітей, у тому числі усиновлених, рідних братів та сестер, баби та діда з боку матері і з боку батька, онуків) подарунки, які є активами, включеними до одноразової (спеціальної) добровільної декларації відповідно до підрозділу 9⁴ «Особливості застосування одноразового (спеціального) добровільного декларування активів фізичних осіб» розділу XX «Прикінцеві положення» Податкового кодексу України, протягом п'яти років з 01.09.2022.¹

Друга категорія «Дозволені з певними обмеженнями»:

Особи, зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, можуть приймати подарунки, які відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність, крім випадків, передбачених частиною першою цієї статті, якщо вартість таких подарунків не перевищує один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки.

Розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб встановлюється у Законі України про Державний бюджет України на відповідний рік. У Законі України «Про Державний бюджет України на 2023 рік» встановлено, що у 2023 році прожитковий мінімум для працездатних осіб: з 1 січня — 2684 гривень.²

Зазначені подарунки дозволено отримувати лише за таких умов:

- подарунки отримуються не у зв'язку зі здійсненням особами діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;
- особа, яка дарує, не перебуває в підпорядкуванні особи, якій вона дарує подарунок

Третя категорія «Дозволені подарунки»:

¹ Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010. №2755-VI. Дата оновлення: 29.05.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 28.05.2023).

² Закон України Про державний бюджет 2023 рік URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text>

Відповідно ч. 2 ст. 23 Закону України «Про запобігання корупції» дозволено отримувати наступні подарунки:

1) даруються близькими особами.

Відповідно чинного законодавства близькими особами є:

- члени сім'ї;
- чоловік, дружина;
- батько, мати;
- вітчим, мачуха;
- син, дочка, пасинок, падчерка;
- рідний та двоюрідний брати, рідна та двоюрідна сестри;
- рідний брат та сестра дружини (чоловіка);
- племінник, племінниця;
- рідний дядько, рідна тітка;
- дід, баба, прадід, прабаба;
- внук, внучка, правнук, правнучка;
- зять, невістка;
- тесть, теща, свекор, свекруха;
- батько та мати дружини (чоловіка) сина (дочки);
- усиновлювач чи усиновлений;
- опікун чи піклувальник;

особа, яка перебуває під опікою або піклуванням зазначеного суб'єкта. (абз. 4 ч. 1 ст. 1 Закону):

2) одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси.

Важливо знати, що після отримання дозволеного подарунка особа зобов'язана не приймати рішень та не вчиняти дій на користь особи, від якої отримано такий подарунок.

Рішення, прийняте особою на користь особи, від якої вона чи її близькі особи отримали подарунок, вважається таким, що прийняте в умовах конфлікту інтересів. Такі рішення підлягають скасуванню (на такі рішення поширюються вимоги ст. 67 Закону).¹

Порушення встановлених у ст. 23 Закону обмежень щодо одержання подарунків тягне за собою адміністративну відповідальність згідно зі ст. 172⁵ КУпАП.²

¹ . Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № № 1700-VII. Дата оновлення: 28.05.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-1#Text> (дата звернення: 28.05.2023).

² КупАП (статті 1 - 212-24) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

Окремим видом подарунків є подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним підприємствам, установам чи організаціям. Такі подарунки є державною, комунальною власністю і передаються органу, підприємству, установі чи організації у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Постановою Кабінету Міністрів України від 16.11.2011 № 1195 затверджено Порядок передачі дарунків, одержаних як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям.

Процедура передачі таких подарунків передбачає:

- складення акта приймання-передачі подарунка від особи, яка прийняла подарунок, до матеріально-відповідальної особи органу, установи, організації;
- оцінку вартості дарунка відповідною комісією в органі, установі, організації, членом якої в обов'язковому порядку має бути фахівець з оцінки майна;
- відображення операцій, пов'язаних з передачею дарунка органі, установі, організації в бухгалтерському обліку.

У разі коли уповноваженою особою є Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністр, член Кабінету Міністрів України, який не очолює міністерство, дарунок може передаватися іншому органу, сфера повноважень якого забезпечує цільове використання дарунка, відповідно до протокольного рішення Кабінету Міністрів України в установленому законодавством порядку.

Уповноважена особа, яка отримала дарунок, зобов'язана передати його органі протягом місяця. У разі подання уповноваженою особою підтвердних документів орган компенсує витрати, пов'язані з доставкою дарунка або сплатою митних зборів, у триденний строк після його передачі органі. Передача дарунка здійснюється в адміністративному приміщенні органу, про що складається акт приймання-передачі згідно з додатком. Уповноважена особа передає дарунок матеріально-відповідальній особі органу з одночасним складенням акта його приймання-передачі. Акт приймання-передачі дарунка складається у двох примірниках, що мають однакову юридичну силу.

Один примірник залишається в органі та передається матеріально-відповідальною особою до підрозділу, на який покладено

ведення бухгалтерського обліку, а другий – в уповноваженої особи. Операції, пов'язані з передачею дарунка органів, відображаються в бухгалтерському обліку відповідно до законодавства. З метою оцінки вартості дарунка, вирішення питання щодо можливості його використання, місця та строку зберігання, зокрема шляхом укладення договору зберігання, орган утворює комісію у складі не менш як трьох осіб, однією з яких є фахівець з оцінки майна. Положення про комісію затверджується керівником органу. Організаційною формою роботи комісії є засідання, яке проводиться протягом місяця з моменту передачі уповноваженою особою дарунка.

Комісія має право залучати до участі в засіданнях на громадських засадах фахівців з питань оцінки вартості дарунка або приймати рішення про залучення суб'єкта оціночної діяльності для визначення вартості дарунка. Засідання комісії вважається правоможним, якщо на ньому присутні більшість її членів. Рішення комісії приймається простою більшістю голосів присутніх на засіданні її членів. У разі рівного розподілу голосів вирішальним є голос голови комісії. Рішення комісії оформляється протоколом, який підписують голова і секретар комісії, та у триденний строк з дати його прийняття затверджується наказом керівника органу.¹

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що таке подарунок?
2. Чи є відмінність між дарунком та подарунком?
3. Хто є близькими родичами?
4. Які бувають категорії подарунків?
5. Як Ви розумієте дозволені подарунки?

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2011 № 1195 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1195-2011-%D0%BF#Text>
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 28.05.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-1#Text> (дата звернення: 28.05.2023).

¹ Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2011 № 1195 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1195-2011-%D0%BF#Text>

3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003. №435-IV. Дата оновлення: 02.05.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 28.05.2023).
4. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010. №2755-VI. Дата оновлення: 29.05.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 28.05.2023).
5. Закон України Про державний бюджет 2023 рік URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text>
6. КупАП (статті 1 - 212-24) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

Розділ 2.

Характеристика суб'єкта, на якого розповсюджуються встановлені законом обмеження щодо одержання подарунків

Відповідно до ст. 24 Закону України «Про запобігання корупції», встановлені законом обмеження щодо одержання подарунків складаються із системи заборон і обов'язків, винятків із них, а також умов. Особі заборонено вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких осіб від юридичних або фізичних осіб.

Встановлене обмеження зорієнтоване на спеціальних суб'єктів, на яких поширюється дія антикорупційного законодавства України¹.

Дане обмеження має певну специфіку застосування, на відміну від решти, яка полягає в тому, що це обмеження поширюється не на всіх суб'єктів, на кого поширюється дія антикорупційного законодавства України, а лише на тих, які визначені у п.п. 1, 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції»².

Особи ж, зазначені у п. 3 ч. 1 ст. 3 Закону, під дію цього обмеження не підпадають, а отже на них це обмеження не

¹ Коломоець Т., Лютіков П. Обмеження щодо одержання подарунків як засіб запобігання правопорушенням, пов'язаним із корупцією: правовий аспект. *Підприємництво, господарство і право. Адміністративне право і процес*. 2017. №12. С.164-168. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/12/36.pdf> (дата звернення: 16.07.2023).

² Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 28.05.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-1#Text> (дата звернення: 28.05.2023).

поширюється, їх не можна притягнути до відповідальності за порушення цього виду обмеження¹.

П.п. 1, 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» встановлює наступний перелік осіб уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, на яких встановлюються законом обмеження щодо одержання подарунків:

1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:

а) Президент України, Голова Верховної Ради України, його Перший заступник та заступник, Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри України, міністри, інші керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, та їх заступники, Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор, Голова Національного банку України, його перший заступник та заступник, Голова та інші члени Рахункової палати, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Уповноважений із захисту державної мови, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим;

б) народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад, сільські, селищні, міські голови;) державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування;

г) військові посадові особи Збройних Сил України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та інших утворених відповідно до законів військових формувань, крім військовослужбовців строкової військової служби, курсантів вищих військових навчальних закладів, курсантів вищих навчальних закладів, які мають у своєму складі військові інститути, курсантів факультетів, кафедр та відділень військової підготовки;

г) судді, судді Конституційного Суду України, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої ради правосуддя, посадові особи секретаріату Вищої ради правосуддя, Голова, заступник Голови, члени,

¹ Методичні рекомендації щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, затверджені Рішенням НАЗК від 29.09.2017 № 839. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/documents/rishennya-vid-29-09-2017-839>. (дата звернення: 16.07.2023).

інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, посадові особи секретаріату цієї Комісії, посадові особи Державної судової адміністрації України, присяжні (під час виконання ними обов'язків у суді);

д) особи рядового і начальницького складу державної кримінально-виконавчої служби, податкової міліції, особи начальницького складу органів та підрозділів цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України;

е) посадові та службові особи органів прокуратури, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, дипломатичної служби, державної лісової охорони, державної охорони природно-заповідного фонду, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, і центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику;

є) Голова, заступник Голови Національного агентства з питань запобігання корупції;

ж) члени Центральної виборчої комісії;

з) поліцейські;

и) посадові та службові особи інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим;

і) члени державних колегіальних органів;

ї) Керівник Офісу Президента України, його Перший заступник та заступники, радники, помічники, уповноважені, прес-секретар Президента України, помічники суддів;

2. Особи, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:

а) посадові особи юридичних осіб публічного права, які не зазначені вище, члени Ради Національного банку України (крім Голови Національного банку України), особи, які входять до складу наглядової ради державного банку, державного підприємства або державної організації, що має на меті одержання прибутку, господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі, члени Ради нагляду за аудиторською діяльністю Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, посадові особи та інспектори Інспекції із забезпечення якості Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, члени Ради Аудиторської палати України, посадові особи Аудиторської палати України

та працівники комітету з контролю якості аудиторських послуг Аудиторської палати України та комітетів з контролю якості аудиторських послуг професійних організацій аудиторів та бухгалтерів, Голова, заступники Голови, інші члени Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, крім обраних з числа здобувачів вищої освіти та представників всеукраїнських об'єднань організацій роботодавців, а також посадові особи секретаріату Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти;

б) особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, приватні виконавці, оцінювачі, а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними цих функцій, інші особи, визначені законом);

в) представники громадських об'єднань, наукових установ, навчальних закладів, експертів відповідної кваліфікації, інші особи, які входять до складу конкурсних та дисциплінарних комісій, утворених відповідно до Закону України "Про державну службу", Закону України "Про службу в органах місцевого самоврядування", інших законів (крім іноземців-нерезидентів, які входять до складу таких комісій), Громадської ради доброчесності, утвореної відповідно до Закону України "Про судоустрій і статус суддів", і при цьому не є особами, зазначеними у пункті 1, підпункті "а" пункту 2 частини першої статті 3 Закону;

г) особи, визнані такими, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархами) відповідно до Закону України "Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну або політичну вагу в суспільному житті (олігархів)";

г) голови та члени лікарсько-консультативних і медико-соціальних експертних комісій, а також голови, їх заступники, члени та секретарі позаштатних постійно діючих військово-лікарських і лікарсько-льотних комісій, які при цьому не є особами, зазначеними у пункті 1 частини першої статті 3 Закону;

3) особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а

також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією, - у випадках, передбачених Законом;

4) кандидати на пост Президента України та кандидати у народні депутати України, зареєстровані в порядку, встановленому законом.¹

3). *Близькі особи, людини, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.*

Необхідно зазначити, що близькими особами в розумінні Закону є: особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки із суб'єктом, зазначеним у частині першій статті 3 Закону (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких із суб'єктом не мають характеру сімейних), у тому числі – особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі або (незалежно від зазначених умов) чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням згаданого суб'єкта.

У разі, якщо дозволений подарунок одержано на користь близької особи чиновника, то він зобов'язаний не приймати рішень та не вчиняти дій на користь особи, від якої отримано такий подарунок. Відповідно до частини четвертої ст. 23 Закону, рішення, прийняте особою на користь особи, від якої вона чи її близькі особи отримали подарунок, вважаються такими, що прийняті в умовах конфлікту інтересів².

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

¹ Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-[VII](#), [1#Text \(дата звернення: 28.05.2023\).](#)

² Левчук А. Обмеження одержання подарунків як механізм запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням. *Підприємництво, господарство і право. Адміністративне право і процес.* 2020. №3. С.163-169. URL: [DOI https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.3.27](https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.3.27). (дата звернення: 16.07.2023).

1. Хто є суб'єктом, на якого розповсюджуються встановлені законом обмеження щодо одержання подарунків?
2. Які суб'єкти прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування?

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 28.05.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-1#Text> (дата звернення: 28.05.2023).

2. Методичні рекомендації щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, затверджені Рішенням НАЗК від 29.09.2017 № 839. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/documents/rishennya-vid-29-09-2017-839>. (дата звернення: 16.07.2023).

3. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції». Інформаційне видання / За редакцією О. В. Тахтая. ТОВ «Юрінком Інтер. К.:, 2020. 348 с.

4. Коломоєць Т., Лютіков П. Обмеження щодо одержання подарунків як засіб запобігання правопорушенням, пов'язаним із корупцією: правовий аспект. *Підприємництво, господарство і право. Адміністративне право і процес.* 2017. №12. С.164-168. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/12/36.pdf> (дата звернення: 16.07.2023).

5. Левчук А. Обмеження одержання подарунків як механізм запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням. *Підприємництво, господарство і право. Адміністративне право і процес.* 2020. №3. С.163-169. URL: DOI <https://doi.org/10.32849/26635313/2020.3.27>. (дата звернення: 16.07.2023).

6. Як посадовцю не втрапити в халепу, отримавши подарунок? URL: <https://bargen.com.ua/2020/04/24/yak-posadovtsy-ne-vtrapyty-v-halepu-otrymavshy-podarunok/> (дата звернення: 16.07.2023).

Розділ 3.

Аналіз дій уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, при порушенні встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків.

Суб'єкти, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (далі по тексті - суб'єкти УВФД або МС)

відносно одержання подарунків повинні дотримуватись правил поведінки та виконувати відповідні процесуальні дії.

Аналіз ст. 23 Закону України «Про запобігання корупції»¹ (далі по тексту - Закону) дозволяє говорити про комплексний характер поведінки суб'єктів УВФДабоМС відносно одержання подарунків. Частина 1 цієї статті містить повну заборону одержання суб'єктами УВФДабоМС будь-яких подарунків, безпосередньо пов'язане з їхньою службовою діяльністю або ж із підлеглистю суб'єктів, які пропонують (надають) подарунок. Це, так звані «заборонені подарунки»².

Щодо факту отримання підпорядкованим працівником від свого керівника подарунка говорить про те, що відповідно до ст. 6 Конституції України «органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією межах і відповідно до законів України», тобто можуть діяти під гаслом «Заборонено все, крім того, що прямо дозволено законом»³. Таким чином, отримання подарунків підлеглими від керівників будуть правовими лише у разі, якщо це буде відповідати загальновизнаним уявленням про гостинність та якщо вартість таких подарунків не перевищуватиме один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищуватиме двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки⁴.

¹ Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № № 1700-VII. Дата оновлення: 28.05.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-1#Text> (дата звернення: 28.05.2023).

² Коломоєць Т. О. Поняття «подарунок» у вітчизняному антикорупційному законодавстві: питання нормативного визначення та видового розмаїття. Інтеграція юридичної науки і практики як основа сталого розвитку вітчизняного законодавства: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м.Дніпро, 24-25 листопада 2017 року). Дніпро. Дніпропетровський гуманітарний університет. 2017. С.56-60. С.57.

³ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 28.06.2023).

⁴ Левчук А. Обмеження одержання подарунків як механізм запобігання корупційним і пов'язаним з корупцією правопорушенням. Підприємництво, господарство і право. *Адміністративне право і процес*. 2020. №3. С.163-169.

Ч. 2 ст.23 Закону містить положення про засади щодо одержання так званих «дозволених подарунків», тобто певні «рамкові межі» поведінки суб'єктів УВФДабомС щодо одержання подарунків, а саме: якщо ці подарунки не мають ознак «заборонених» та відповідають певним межах «вартісного визначення» й не мають ознак «постійного характеру». Отже, законодавець, визначаючи межі щодо одержання суб'єктами УВФДабомС подарунків, зосереджує увагу на відсутності прив'язки останніх до службової діяльності суб'єкта, вартості подарунку та його разовому (максимум двічі) характеру і, безперечно, відсутності протиправного характеру діяння¹.

У цій же статті законодавець зазначає, що суб'єктами УВФДабомС можуть отримувати будь-які подарунки без будь-яких визначень від близьких осіб та як загальнодоступні знижки на послуги, товари, загальнодоступні призи, премії, виграші, бонуси (ч. 3 ст. 23 Закону).

Зміст ст. 23 Закону свідчить про стійку тенденцію «від максимально суворой заборони до дозволу через обмеження» регламентації поведінки суб'єктів УВФДабомС щодо одержання подарунків. При цьому одночасно простежується тенденція до послаблення й мінімізації зв'язку подарунку з професійною діяльністю суб'єктів УВФДабомС.

Обмеження щодо одержання подарунків, на відміну від заборони, містять «рамкові ліміти» поведінки суб'єктів УВФДабомС, тобто, на відміну від заборони, обмеження передбачає модель поведінки, яку можна визначити як таку, що «дозволена, однак за певних умов».

Поводження з подарунками передбачає детальну регламентацію поведінки суб'єктами УВФДабомС задля уникнення недотримання встановлених заборон. Цікавим є те, що законодавець приділяє цьому увагу як на рівні базового законодавчого акта, щоправда, зосереджуючи увагу лише на деталізації відповідної моделі

URL: DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.3.27>. (дата звернення: 16.07.2023).

¹ Коломоєць Т., Лютіков П. Обмеження щодо одержання подарунків як засіб запобігання правопорушенням, пов'язаним із корупцією: правовий аспект. *Підприємництво, господарство і право. Адміністративне право і процес*. 2017. №12. С.164-168. С.165. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/12/36.pdf> (дата звернення: 16.07.2023).

поведінки суб'єктами УВФДабоМС стосовно безпосереднього «контакту» з особою, яка пропонує (надає) подарунок.

У ч. 1 ст. 24 Закону України «Про запобігання корупції» закріплено чотири послідовних дії, які суб'єкт УВФДабоМС зобов'язаний вчинити під час отримання забороненого подарунку:

- 1) відмовитися від пропозиції;
- 2) за можливості ідентифікувати особу, яка зробила пропозицію;
- 3) залучити свідків, якщо це можливо, у тому числі з числа співробітників;
- 4) письмово повідомити про пропозицію безпосереднього керівника (за наявності) або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації, спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.

Отже, недотримання відповідної процедури й можна розглядати як порушення встановлених обмежень. Слід зазначити, що у ч. 2 ст. 24 Закону законодавець визначає модель поведінки у разі, коли суб'єктами УВФДабоМС виявили подарунок (майно, що може бути подарунком)¹.

Якщо особа, на яку поширюються обмеження, виявила у своєму службовому приміщенні чи отримала майно, що може бути неправомірною вигодою, або подарунок, вона зобов'язана невідкладно, але не пізніше одного робочого дня, письмово повідомити про цей факт свого безпосереднього керівника або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації².

З одного боку, Закон закріплює модель поведінки суб'єкта у відповідній ситуації, визначаючи «межі такої поведінки», забезпечуючи запобігання порушенню обмежень. З іншого боку, залишає поза увагою регламентацію поведінки суб'єкта УВФДабоМС

¹ Коломоєць Т., Лютіков П. Обмеження щодо одержання подарунків як засіб запобігання правопорушенням, пов'язаним із корупцією: правовий аспект. *Підприємництво, господарство і право. Адміністративне право і процес*. 2017. №12. С.164-168. С.167. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/12/36.pdf> (дата звернення: 16.07.2023).

² Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції». Інформаційне видання / За ред. О. В. Тахтая. ТОВ Юрінком Інтер. К., 2020. 348с., С.116.

у разі одержання «майна, яке може бути дозволеним подарунком», щодо з'ясування відповідності загальноновизнаним уявленням про гостинність, відповідного предмета, щодо з'ясування його вартості (що саме суб'єкт має робити у кожному конкретному випадку надходження відповідної пропозиції з предметом, який «може бути дозволеним подарунком»?).

Відсутність детально регламентованої процедури дотримання обмежень не дозволяє з упевненістю стверджувати той факт, чи узгоджується модель поведінки суб'єктами УВФДабоМС із встановленими обмеженнями, що й зумовлює потребу регламентації моделі поведінки щодо з'ясування: по-перше, ознак «дозволеного» чи «забороненого» подарунку, а отже правомірності його одержання; по-друге, поводження з подарунком у разі його виявлення (надходження) поза службовим приміщенням, безпосередньо у близьких осіб суб'єкта УВФДабоМС (в тому числі за місцем їх проживання чи роботи).

Як базове положення можна було б використати Методичні рекомендації щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, затверджені Рішенням НАЗК від 29.09.2017 № 839, а саме: «у разі виявлення майна, яке може бути подарунком, суб'єктом УВФДабоМС за місцем свого проживання чи у громадському місці, він зобов'язаний негайно повідомити про це компетентні органи влади» (п. 1.2.1 Методичних рекомендацій)¹.

Відповідним положенням можливо доповнити ч. 2 ст. 24 Закону.

Цілком виправданим є письмове повідомлення про факт пропозиції (виявлення) відповідного предмета керівника й передача його керівникові, а після отримання роз'яснення щодо можливості одержання – повернення суб'єкту УВФДабоМС. Втім, враховуючи специфічні можливості ознаки предмета, до моменту його повернення він може зіпсуватися, або ж зберігання його до моменту повернення може вимагати певних зусиль від керівника, а отже, виникає питання,

¹ Методичні рекомендації щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, затверджені Рішенням НАЗК від 29.09.2017 № 839. URL: [https://nazk.gov.ua/uk/ documents/rishennya-vid-29-09-2017-839](https://nazk.gov.ua/uk/documents/rishennya-vid-29-09-2017-839). (дата звернення: 16.07.2023).

чи зобов'язаний це робити останній або хто буде відшкодовувати (компенсувати) зусилля керівника за відповідний період очікування?¹

Про виявлення майна, що може бути подарунком складається акт, який підписується особою, яка виявила подарунок, та її безпосереднім керівником або керівником відповідного органу, підприємства, установи, організації.

У разі якщо майно, що може бути подарунком виявляє особа, яка є керівником органу, підприємства, установи, організації, акт про виявлення майна, що може бути подарунком підписує ця особа та особа, уповноважена на виконання обов'язків керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації у разі його відсутності.

Виявлені подарунки зберігаються в органі до їх передачі спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері запобігання корупції.

У випадку наявності у суб'єкта УВФДабОМС, сумнівів щодо можливості одержання нею подарунка, вона має право письмово звернутися для одержання консультації з цього питання до Національного агентства з питань запобігання корупції, яке надає відповідне роз'яснення.

Після отримання дозволеного подарунка особа зобов'язана не приймати рішень та не вчиняти дій на користь особи, від якої отримано такий подарунок.

Рішення, прийняте особою на користь особи, від якої вона чи її близькі особи отримали подарунок, вважається таким, що прийняте в умовах конфлікту інтересів. Такі рішення підлягають скасуванню (на такі рішення поширюються вимоги ст. 67 Закону)².

Окремим видом подарунків є подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним підприємствам, установам чи організаціям. Такі подарунки є державною, комунальною власністю і передаються

¹ Коломоєць Т., Лютіков П. Обмеження щодо одержання подарунків як засіб запобігання правопорушенням, пов'язаним із корупцією: правовий аспект. *Підприємництво, господарство і право. Адміністративне право і процес*. 2017. №12.С.164-168. С.167. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/12/36.pdf> (дата звернення: 16.07.2023).

² Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 28.05.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-1#Text> (дата звернення: 28.05.2023).

органу, підприємству, установі чи організації у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Постановою Кабінету Міністрів України від 16.11.2011 № 1195 затверджено Порядок передачі дарунків, одержаних як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям¹.

Процедура передачі таких подарунків передбачає:

- складення акта приймання-передачі подарунка від особи, яка прийняла подарунок, до матеріально-відповідальної особи органу, установи, організації;
- оцінку вартості подарунка відповідною комісією в органі, установі, організації, членом якої в обов'язковому порядку має бути фахівець з оцінки майна;
- відображення операцій, пов'язаних з передачею дарунка органі, установі, організації в бухгалтерському обліку.

Визначення алгоритму дій суб'єктів уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування щодо порядку отримання подарунків та дотримання встановлених законом обмежень щодо їх отримання є одним із найважливіших запобіжних заходів у сфері попередження вчинення корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що таке «дозволені подарунки»?
2. Які статті Закону України «Про запобігання корупції» регламентують правила поведінки суб'єктів, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.
3. Назвіть алгоритм дії суб'єктів, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування під час отримання подарунку.
4. Дії керівника підрозділу після отримання інформації від підлеглого відносно отримання ним подарунку.

¹ Про затвердження Порядку передачі дарунків, одержаних як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям: Постанова Кабінету Міністрів України №1195 від 16.11.2011 р (із змінами та доповненнями від 19.06.2023) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1195-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 16.07.2023).

5. Подарунок і конфлікт інтересів.
6. Чи необхідно суб'єктам уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування вносити інформацію про отримані подарунки в декларацію про доходи?
7. Алгоритм передачі подарунків, одержаних, як подарунки державі.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. Відомості верховної Ради України. 1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 28.06.2023)
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № № 1700-VII. Дата оновлення: 28.05.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-1#Text> (дата звернення: 28.05.2023).
3. Коломоєць Т. О. Поняття «подарунок» у вітчизняному антикорупційному законодавстві: питання нормативного визначення та видового розмаїття. Інтеграція юридичної науки і практики як основа сталого розвитку вітчизняного законодавства: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м.Дніпро, 24-25 листопада 2017 року). Дніпро. Дніпропетровський гуманітарний університет. 2017. С.56-60.
4. Методичні рекомендації щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, затверджені Рішенням НАЗК від 29.09.2017 № 839. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/documents/rishennya-vid-29-09-2017-839>. (дата звернення: 16.07.2023).
5. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції». Інформаційне видання / За ред. О. В. Тахтая. ТОВ Юрінком Інтер. К., 2020. 348с.
6. Коломоєць Т., Лютіков П. Обмеження щодо одержання подарунків як засіб запобігання правопорушенням, пов'язаним із корупцією: правовий аспект. *Підприємництво, господарство і право. Адміністративне право і процес.* 2017. №12. С.164-168. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/12/36.pdf> (дата звернення: 16.07.2023).
7. Левчук А. Обмеження одержання подарунків як механізм запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням. *Підприємництво, господарство і право. Адміністративне право і процес.*

2020. №3.С. 163-169. URL: DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.3.27>.
(дата звернення:16.07.2023).

8. Про затвердження Порядку передачі дарунків, одержаних як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям: Постанова Кабінету Міністрів України №1195 від 16.11.2011 р (із змінами та доповненнями від 19.06.2023) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1195-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 16.07.2023).

РОЗДІЛ 4

Юридична відповідальність осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків.

4.1. Поняття юридичної відповідальності.

4.2. Функції та види юридичної відповідальності.

4.3. Коло суб'єктів юридичної відповідальності.

4.4. Обмеження щодо одержання подарунків.

4.5. Дисциплінарна відповідальність державних службовців за отримання подарунків: поняття та функції.

4.6. Кримінальна відповідальність державних службовців за отримання подарунків: поняття та функції.

4.7. Адміністративна відповідальність державних службовців за отримання подарунків: поняття та функції.

4.8. Громадська реакція та соціальні наслідки для осіб, виявлених у корупційних схемах одержання подарунків.

4.1. Поняття юридичної відповідальності.

В сучасному суспільстві корупція та зловживання владою є серйозною загрозою для ефективного функціонування держави та місцевого самоврядування. Одним із способів боротьби з цими явищами є встановлення обмежень щодо одержання подарунків особами, які виконують державні функції. Ці обмеження мають на меті запобігати конфлікту інтересів, корупційних схем та підтримувати прозорість та довіри громадськості до владних структур.

Юридична відповідальність в Україні визначається як зобов'язання особи понести наслідки за свої дії або бездіяльність у відповідності до встановлених законодавством норм. Вона має на меті забезпечення додержання правових норм, відповідального поведіння та запобігання правопорушенням.

Суть юридичної відповідальності як правового явища в його цивільно-правовій формі залишається незмінною – це передусім вплив на правопорушника, що забезпечується передбаченими правом заходами державного примусу¹. В Україні юридична відповідальність відіграє ключову роль у протидії корупції та порушенням законодавчих обмежень, які стосуються прийняття подарунків державними посадовцями.

У сучасній демократичній державі юридична відповідальність не є засобом залякування чи каральним інструментом. Юридична відповідальність являє собою механізм перевиховання правопорушника й створення в нього нового, поважного відношення до правових норм² [4, с. 181].

4.2. Функції та види юридичної відповідальності.

Сучасний підхід до юридичної відповідальності має ряд функцій (рис. 1) та ґрунтується на розумінні, що саме покарання не є достатнім стимулом для зміни поведінки особи. Замість цього, цей підхід спрямований на перевиховання правопорушника та формування у нього поважного ставлення до правових норм.

¹ Данилюк О. Юридична відповідальність в Україні: поняття, механізми, захист: навчальний посібник. Київ: Правова думка, 2017. С.44-60.

² Кузик О. Дисциплінарна відповідальність державних службовців: теорія і практика: навчальний посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2020. С.181-222.

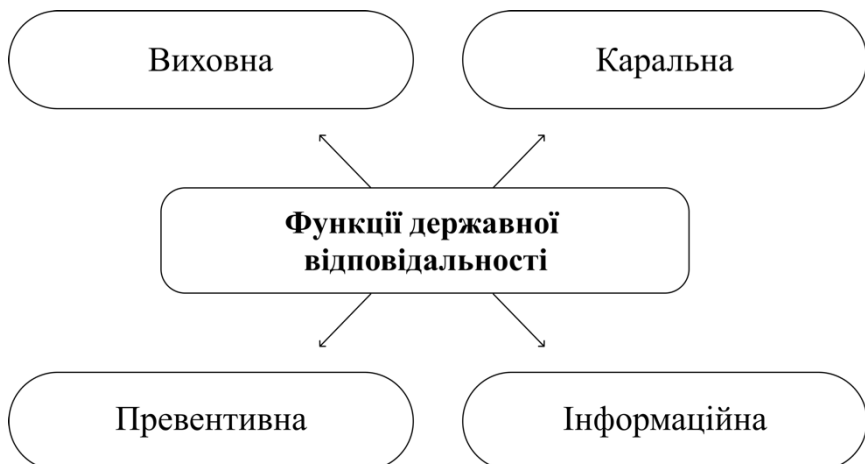

Рис. 1. Функції юридичної відповідальності²

Виховна функція передбачає застосування всіх можливих заходів до правопорушника з метою надання йому усвідомлення неприпустимості здійснення неправомірних дій.

Інформаційна функція юридичної відповідальності державних службовців включає в себе належне інформування громадян про вчинення правопорушень державними службовцями, а також надає можливість знати про загальний рівень злочинності та правопорушень у державних або місцевих органах влади.

Превентивна або попереджувальна функція має на меті запобігти появі у державних службовців нових намірів стосовно правопорушень або злочинів. Для досягнення цієї мети застосовуються відповідні засоби примусового характеру.

Каральна функція є основною і включає фактичне заподіяння шкоди державному службовцю, що буде рівноцінним його вчиненому діянню. Таке покарання може бути як майновим, так і немайновим, наприклад, позбавлення звання, посади чи спеціального права.

4.3. Коло суб'єктів юридичної відповідальності.

Коло суб'єктів юридичної відповідальності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, визначає групу осіб, які можуть нести юридичну відповідальність за свої дії або бездіяльність у здійсненні своїх посадових або службових обов'язків. Ці особи, завдяки своїм посадам

та функціям, мають певні повноваження і відповідальність перед громадянами та державою.

Їх дії можуть стосуватися владних рішень, управління ресурсами, реалізації політики, забезпечення правопорядку та багато інших сфер.

Коло суб'єктів юридичної відповідальності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків включає декілька категорій осіб (табл. 1).

Таблиця 1. Коло суб'єктів¹

Суб'єкт	Опис
Державні службовці	Це особи, які займають посади у державних органах і органах місцевого самоврядування, призначені на виконання службових обов'язків відповідно до закону або наказу вищого посадового особи.
Посадові особи місцевого самоврядування	Це особи, які обрані або призначені на виконання посадових обов'язків у місцевих органах влади, місцевих органах виконавчої влади, органах місцевого самоврядування.
Уповноважені особи	Це особи, яким надано спеціальні повноваження для виконання конкретних функцій або завдань в інтересах держави або місцевого самоврядування, такі як слідчі, контрольно-ревізійні служби, представники уряду.

Всі ці особи, які займають посади в органах державної влади або місцевого самоврядування, підпадають під юридичну відповідальність за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків. Застосування юридичної відповідальності передбачає заходи захисту правопорядку та дотримання законів, які можуть включати штрафи, конфіскацію майна, позбавлення посади,

¹ Види юридичної відповідальності та їх характеристика. URL: <https://studies.in.ua/teorija-derzhavy-ta-prava-lekcii/4407-vidi-yuridichnoyi-vdpovdalnost-ta-yih-harakteristika.html>

адміністративні чи кримінальні санкції залежно від вагомості правопорушень.

4.4. Обмеження щодо одержання подарунків.

Згідно статті 23 Закону України «Про запобігання корупції», особам, які зазначені у пунктах 1 та 2 частини першої статті 3 цього Закону, заборонено прямо або через інших осіб вимагати, просити чи отримувати подарунки для себе або своїх близьких від юридичних або фізичних осіб:

- у зв'язку з виконанням такими особами діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;
- якщо особа, що дарує подарунок, перебуває у підпорядкуванні такої особи.

Також особи, зазначені у пунктах 1 та 2 частини першої статті 3 цього Закону, можуть приймати подарунки, які відповідають загальноновизнаним уявленням про гостинність, за винятком випадків, передбачених частиною першою цієї статті.

При цьому, вартість таких подарунків не повинна перевищувати одну мінімальну заробітну плату, встановлену на день отримання подарунка, одноразово, а загальна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не повинна перевищувати двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому отримані подарунки¹.

Ці обмеження щодо вартості подарунків не поширюються на такі види подарунків:

- подарунки, що надаються близькими особами;
- подарунки, які є загальнодоступними знижками на товари, послуги, загальнодоступними виграшами, призами, преміями, бонусами.

Подарунки, одержані особами, зазначеними у пунктах 1 та 2 частини першої статті 3 цього Закону, в якості подарунків державі, територіальній громаді, державним або комунальним підприємствам, установам чи організаціям, є власністю цих державних або комунальних утворень і передаються органу, підприємству, установі чи організації згідно з процедурою, встановленою Кабінетом Міністрів України. Рішення, ухвалені особою, зазначеною в пунктах 1

¹ Відповідальність за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення.
URL: <https://chr.gov.ua/vidpovidalnist-za-korupcijni-abo-povyazani-z-korupcieju-pravoporushennya-12-44-26-12-09-2018/>.

та 2 частини першої статті 3 цього Закону, на користь особи, яка подарувала їй або її близьким особам подарунок, вважаються такими, що прийняті в умовах конфлікту інтересів, і на такі рішення поширюються відповідні положення статті 67 цього Закону¹.

4.5. Дисциплінарна відповідальність державних службовців за отримання подарунків: поняття та функції.

Дисциплінарна відповідальність державних службовців за отримання подарунків - це юридична форма відповідальності, яка передбачає притягнення службовця до відповідальності за порушення етичних норм, службових правил, законів та антикорупційних норм, що регулюють діяльність державного апарату.

У енциклопедичному юридичному словнику під редакцією Ю.С. Шемшученка визначається дисципліна як строге і беззаперечне дотримання всіма державними органами і місцевими органами самоврядування, а також громадянами встановлених державою правил поведінки, діяльності та стосунків, а також своєчасне виконання державних завдань і зобов'язань⁵.

Під час воєнного стану в Україні, державні службовці несуть особливу юридичну відповідальність за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків. Воєнний стан передбачений Конституцією України та Законом України «Про воєнний стан»² і вводиться в разі збройної агресії або натяків на збройну агресію проти України. Під час воєнного стану, державні службовці мають додаткові обов'язки та обмеження, включаючи ті, що стосуються одержання подарунків чи інших пільг.

Воєнний стан може призвести до посилення контролю та збільшення суворості щодо корупційних дій, оскільки у таких надзвичайних умовах особливо важливо зберегти і зміцнити довіру громадян до державних органів та їх представників.

Одним із основних законодавчих актів, який визначає відповідальність державних службовців за корупційні дії, є Закон України «Про запобігання корупції» (№ 1700-VII від 14.10.2014).

¹ Великий енциклопедичний юридичний словник / за заг. ред. академіка НАН України Ю.С. Шемшученка. К.: Юридична думка, 2007. С.992.

² Закон України «Про воєнний стан». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

Згідно з цим законом, державний службовець може притягатися до кримінальної відповідальності за низку корупційних правопорушень, включаючи отримання неправомірних подарунків.

Санкції за корупційні дії можуть включати:

1. Позбавлення волі - це означає ув'язнення державного службовця на певний строк в позбавленні волі у виправних установах.
2. Штрафи означають зобов'язання сплатити кошти у визначеній сумі.
3. Конфіскація майна - у разі визнання державного службовця винним у корупційному правопорушенні, може бути здійснена конфіскація його майна або майна, отриманого незаконним шляхом.
4. Позбавлення права займати посаду – позбавлення права займати певні посади в державних органах протягом певного строку або назавжди.
5. Позбавлення інших пільг та привілеїв - державний службовець може бути позбавлений певних пільг та привілеїв, які надаються особам з високим статусом.

Законодавство України під час воєнного стану передбачає суворі каральні заходи за порушення обмежень щодо одержання подарунків державними службовцями, включаючи кримінальну відповідальність, яка може включати позбавлення волі та інші суворі санкції.

Особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, можуть нести різні види юридичної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків. Види юридичної відповідальності залежать від характеру правопорушень та важкості діянь. Основними видами юридичної відповідальності для таких осіб є: дисциплінарна, адміністративна та кримінальна.

Дисциплінарна відповідальність здійснюється у межах внутрішньої службової дисципліни та регулюється правилами служби, колективними договорами та законодавством. Коли державний службовець порушує норми професійної етики, закони або корупційні обмеження, він підлягає дисциплінарному стягненню, яке може включати дисциплінарне попередження, демотивацію, штрафні санкції, звільнення або інші службові санкції, передбачені законодавством або внутрішніми правилами організації. Такий вид відповідальності має на меті підтримувати високий рівень

професійності, доброчесності та етики серед державних службовців, а також запобігати корупції та недобросовісному поведінню у виконанні службових обов'язків.

Дисциплінарна відповідальність передбачає застосування дисциплінарних санкцій до осіб, які порушують обмеження щодо одержання подарунків. Це може стосуватися державних службовців, посадовців у місцевих органах влади та інших осіб, які виконують державні функції. Дисциплінарна відповідальність може мати різні форми, включаючи догани, звільнення з посади, пониження посадового становища та інші санкції. Наприклад, у випадку, коли службовець не декларує одержання подарунку або ухиляється від обліку отриманих подарунків, йому може бути застосована дисциплінарна санкція у вигляді догани. У випадках більш серйозних порушень, якщо службовець зловживає своїм становищем через одержання подарунків, його можуть звільнити з посади або понизити посадовий ранг.

Згідно статті 2 Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII⁷ дисципліна осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування означає виконання своїх обов'язків, дотримання правил та законів України.

В останній редакції Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII¹, дане питання дисциплінарної відповідальності регулюється низкою статей розділу VIII «Дисциплінарна та матеріальна відповідальність державних службовців». Важливу роль відіграють норми Кодексу законів про працю України², а факультативну - норми Законів України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 07.06.2001 № 2493-III³ та «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII⁴, наказу Національного агентства України з питань державної служби «Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних

¹ Про державну службу: Закон України № 889-VIII від 10.12.2015. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2016. № 4. С.43.

² Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. № 50. С.375.

³ Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07.06.2001 № 2493-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2001. № 33. С.175.

⁴ Про запобігання корупції: Закон України № 1700-VII від 14.10.2014. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2014. № 49. С.2056.

службовців та посадових осіб місцевого самоврядування» від 05.08.2016 № 158¹ [6, с. 138], Правила внутрішнього трудового розпорядку, посадові інструкції, статuti та спеціальні положення про дисципліну працівників окремих галузей. Одним з основних завдань дисциплінарної відповідальності є забезпечення належного виконання управлінських функцій у державному органі або органі місцевого самоврядування, а також усунення негативних наслідків, що виникли внаслідок вчиненого проступку у конкретному випадку.

До основних підстав дисциплінарної відповідальності можна віднести ряд порушень, які можуть бути умовно поділені на три категорії: пов'язані із статусом державного службовця; пов'язані із діяльністю державного службовця; пов'язані із порушенням трудового законодавства.

Дисциплінарна відповідальність осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків виконує декілька функцій (табл. 2).

Таблиця 2. Функції дисциплінарної відповідальності²

Вид	Характеристика
Дотримання правового порядку	Дисциплінарна відповідальність сприяє забезпеченню додержання законів і обмежень, встановлених щодо одержання подарунків.
Запобігання корупції	Дисциплінарна відповідальність є одним із інструментів для запобігання корупції серед державних службовців.
Виховання та формування етичної поведінки	Дисциплінарна відповідальність сприяє формуванню в державних службовцях свідомого ставлення до своїх дій та їхніх наслідків.
Захист інтересів громадян	Дисциплінарна відповідальність має на меті захист прав і інтересів громадян,

¹ Янюк Н.В. Дисциплінарна відповідальність державних службовців за Законом України «Про державну службу» (2015): правовий аналіз. *Вісник Львівського університету. Серія: Юридична*. 2015. Вип. 62. С.138-147

² Відповідальність за корупційні злочини. Інтернет-джерело. URL: <https://kmr.gov.ua/uk/content/vidpovidalnist-za-korupciyni-zlochyny>.

	які залежать від чесності та компетентності державних службовців. Вона сприяє підтримці довіри до державних структур і влади та забезпеченню ефективного виконання їхніх обов'язків.
Збереження іміджу держави або місцевого самоврядування	Дисциплінарна відповідальність допомагає зберегти репутацію і імідж органів держави або місцевого самоврядування, а також високий статус державних службовців у суспільстві, що є важливим для ефективності роботи державних органів і забезпечення довіри до них з боку громадян.

Дисциплінарна відповідальність має комплексний характер і спрямована на забезпечення додержання законів, запобігання корупції, формування етичної поведінки, захист інтересів громадян та збереження іміджу держави або місцевого самоврядування.

Відповідно до частини 2 статті 65-1 Закону України «Про запобігання корупції», особа, яка скоїла корупційне правопорушення або правопорушення, пов'язане з корупцією, і не була піддана судовому покаранню або за яку не було застосовано стягнення у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, що пов'язані з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або яка розглядається як аналогічна такій діяльності, підлягає притягненню до дисциплінарної відповідальності згідно з установленими законом процедурами¹.

Стосовно встановлених норм загального нормативно-правового акта, який регулює питання притягнення працівника до дисциплінарної відповідальності, важливо зазначити, що відповідно до ст. 147 ч. 1 Кодексу законів про працю України (КЗпП), встановлено можливість застосування до працівника за порушення трудової дисципліни двох видів стягнення - догани або звільнення. У той же час, ч. 2 цієї статті закріплює, що для окремих категорій

¹ Відповідальність за корупцію: адміністративна, кримінальна, дисциплінарна. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA014258.

працівників, відповідно до законодавства, статутів або положень про дисципліну, можуть передбачатися інші види дисциплінарних стягнень, такі як зауваження або попередження про неповну службову відповідність¹³.

Це означає, що для деяких категорій працівників, крім можливості застосування догани або звільнення, існує можливість застосування інших видів дисциплінарних стягнень, залежно від умов праці, вимог професійної етики або специфіки їхньої діяльності. Такі заходи стягнення мають сприяти встановленню дисципліни серед працівників і впливати на їхню поведінку з метою покращення якості роботи та ефективності виконання трудових обов'язків.

Згідно зі статтею 66 Закону України «Про державну службу», державні службовці можуть бути піддані дисциплінарним стягненням, яке може включати наступні види:

- зауваження;
- догана;
- попередження про неповну службову відповідність;
- звільнення з посади державної служби.

Якщо особа має повноваження здійснювати функції держави або місцевого самоврядування і стосовно неї суд прийняв законне обгрунтоване рішення про визнання її активів як необгрунтованих та їх стягнення в дохід держави, то така особа підлягає звільненню з посади згідно з установленим законом порядком. У разі, якщо особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, вчинила корупційне правопорушення і була притягнута до кримінальної або адміністративної відповідальності за цей поступок, або порушує обмеження, встановлені Законом України «Про запобігання корупції», дисциплінарні заходи у вигляді звільнення можуть бути застосовані. Це сприяє ефективній протидії корупції та дотриманню принципів законності та порядності в державних органах та установах.

Згідно статті 61 Конституції України, важливо відзначити, що щодо особи, яка вчинила корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення, можуть бути застосовані різні види відповідальності за однакове діяння, за винятком поєднання кримінальної та

адміністративної відповідальності, оскільки обидва ці види мають однакову юридичну природу.¹

В результаті порушення дисципліни у випадку отримання подарунків необхідним є застосування заходів дисциплінарного примусу, які мають як каральний, так і превентивний характер. Згідно з підходом Л.М. Корнута, застосування заходів дисциплінарного примусу спрямоване на досягнення наступних цілей:

- забезпечення належного виконання управлінських функцій у державному органі;
- виправлення негативних наслідків, що виникли внаслідок вчиненого проступку у конкретному випадку;
- запобігання дискредитації державного органу, в якому займає посадову особу².

Каральний аспект включає в себе покарання за вчинені порушення дисципліни, які можуть бути виражені у застосуванні різних видів дисциплінарного стягнення, таких як зауваження, догана, попередження про неповну службову відповідність або навіть звільнення з посади державної служби. Превентивний аспект спрямований на попередження майбутніх порушень дисципліни і включає в себе впровадження заходів, що допоможуть уникнути подібних недоліків і забезпечити належне виконання службових обов'язків. Такі заходи можуть включати проведення додаткових навчань, підвищення свідомості і усвідомлення важливості дотримання дисципліни, а також зміцнення контролю над виконанням службових обов'язків.

Дисциплінарна відповідальність осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків, має свої особливості. Ці особливості визначаються їх статусом та важливістю виконуваних державних чи місцевих

¹ Конституція України: Прийнята Верховною Радою України

28 червня 1996 р. Дата оновлення: 02.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/#Text> (дата звернення: 19.06.2023).

² Корнута Л.М. Дисциплінарна відповідальність державного службовця в Україні: теоретичний та практичний аспекти. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 62. С.84-90.

обов'язків, що вимагає більш жорстких вимог до додержання етичних стандартів і правил поведінки.

Одна з основних особливостей полягає в тому, що такі особи займають посади довіри та відповідають за прийняття важливих рішень у сфері державної або місцевої влади. Тому вони повинні забезпечувати об'єктивність, незалежність та високий ступінь довіри громадян до своєї діяльності. Одержання подарунків або іншої неправомірної вигоди може вплинути на об'єктивність прийняття рішень, порушити принципи прозорості та недоторканості влади. Для запобігання конфлікту інтересів та корупційних дій, законодавство встановлює чіткі обмеження щодо прийняття подарунків та неправомірних вигод. Особи, уповноважені на виконання державних чи місцевих функцій, повинні знати та дотримуватись цих обмежень, а також повідомляти про будь-які можливі конфлікти інтересів. Важливо, щоб відповідальність була ефективною і спрямована на запобігання корупції та забезпечення чесності та непохитності державної або місцевої влади.

4.6. Кримінальна відповідальність державних службовців за отримання подарунків: поняття та функції.

Кримінальна відповідальність для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків, відноситься до юридичної відповідальності, яка передбачає кримінальне притягнення за скоєні кримінальні правопорушення. Якщо представники держави або місцевого самоврядування вчиняють дії, які становлять кримінальне правопорушення, пов'язане з одержанням неправомірних пільг, хабарів, чи інших неправомірних вигод в обмін на виконання своїх службових або представницьких обов'язків, вони можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності згідно з кримінальним законодавством України.

Згідно зі статтею 19 Конституції України, посадові особи зобов'язані діяти виключно на підставі та в межах повноважень, визначених Конституцією та законами країни. Вірна діяльність державного апарату, ефективне функціонування підприємств, установ та організацій усіх форм власності, а також своєчасне і справедливе вирішення соціальних проблем залежать від належного дотримання

цього принципу¹. Це положення має вирішальне значення для забезпечення реалізації конституційних прав та свобод людини і громадянина, а також захисту законних інтересів юридичних осіб. Зобов'язання посадових осіб діяти в межах закону сприяє зміцненню державної стабільності та правопорядку, що є важливою умовою для розвитку демократичної суспільності.

Українське законодавство передбачає кримінальну відповідальність за корупційні дії, включаючи порушення обмежень щодо одержання подарунків. Такі порушення можуть вважатися злочинами і каратися згідно Кримінального кодексу України.

Наприклад, стаття 368 Кримінального кодексу України «Отримання неправомірної вигоди службовою особою» передбачає кримінальну відповідальність за отримання службовцем неправомірної вигоди, включаючи подарунки, якщо така дія призвела до значної шкоди державі або громадянам².

Стаття 368-2 Кримінального кодексу України «Незаконне збагачення» може застосовуватися, коли особа, обіймаючи посаду у державних органах, має значне незаконне збагачення, що може бути пов'язане з отриманням подарунків³.

З аналізу санкцій статей Кримінального кодексу України, які передбачають відповідальність за корупційні кримінальні правопорушення, можна зробити висновок, що покарання за зазначені правопорушення різноманітні і залежать від конкретного злочину. Ці покарання можуть включати штраф без зазначення його нижньої межі (ч. 1 ст. 357 КК України) або позбавлення волі строком до 15 років (ч. 4 ст. 410 КК України). Багато кримінальних корупційних правопорушень передбачають додаткові покарання, такі як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, максимальний термін яких за окремі злочини становить до 10 років (ч. 1 ст. 3652 КК України), або конфіскація майна (ч. 3 ст. 262, ч. 3 ст. 313 КК України та ін.)⁴.

¹ Хавронюка М. І., Мельника М. І., Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. Юридична думка, 2013. С.1316.

² Кримінальний Кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 4.07.2013р.

³ Кримінальний кодекс України «Незаконне збагачення». Стаття 368 - 2 згідно із Законом № 3207-VI від 07.04.2011

⁴ Кримінальний кодекс України «Незаконне збагачення». Стаття 368 - 2 згідно із Законом № 3207-VI від 07.04.2011.

4.7. Адміністративна відповідальність державних службовців за отримання подарунків: поняття та функції.

Розділ 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачає відповідальність за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією¹⁹. Це відповідальність за:

- Стаття 172-4. Порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності
- Стаття 172-5. Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків 1пм 2270
- Стаття 172-6. Порушення вимог фінансового контролю
- Стаття 172-7. Порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів.
- Стаття 172-8. Незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень.
- Стаття 172-8-1. Порушення встановлених законом обмежень після припинення повноважень члена Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг
- Стаття 172-9. Невжиття заходів щодо протидії корупції
- Стаття 172-9-1. Порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням
- Стаття 172-9-2. Порушення законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля¹.

Більшість санкцій цих статей передбачає адміністративну відповідальність у вигляді штрафу від 50 до 2500 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, а також можливість застосування адміністративного стягнення, такого як конфіскація грошей, одержаних внаслідок адміністративного правопорушення, або обмеження права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на період до 1 року. Згідно зі статтею 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення, адміністративне стягнення за порушення, пов'язане з корупцією, може бути накладено протягом шести місяців з дня його виявлення, але не пізніше двох років з дня його вчинення.

¹ Відповідальність за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення.
URL:<https://kharkivoda.gov.ua/ru/oblasna-derzhavna-administratsiya/struktura-administratsiyi/strukturni-pidrozdili/3176/3222/113129>.

Проте, чинним законодавством про кримінальну відповідальність взагалі не передбачено застосування до осіб, винних у кримінальних корупційних правопорушеннях, таких видів покарань, як: позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу; службові обмеження для військовослужбовців; тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців; довічне позбавлення волі.

Особливості кримінальної відповідальності державних службовців є:

- кримінальна відповідальність застосовується до державних службовців у випадках вчинення злочинів;
- законодавство Кримінального кодексу України не містить прямої специфікації для державних службовців, але оперує загальним терміном «службова особа»;
- підставами для настання кримінальної відповідальності є невиконання або неналежне виконання повноважень державного службовця, а також їх перевищення;
- санкції, які можуть бути застосовані до державних службовців, можуть бути спеціальними та включати позбавлення спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу, а також можуть передбачати позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, а також конфіскацію майна. Загальні санкції, характерні для злочинців будь-яких категорій, також можуть бути застосовані до державних службовців.

Адміністративна відповідальність для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків в Україні - це форма юридичної відповідальності, коли за порушення або несвоєчасне виконання обов'язків, пов'язаних з отриманням подарунків, посадова особа може понести адміністративну відповідальність. Відповідно до законодавства України, державні службовці, посадові особи органів місцевого самоврядування та інші особи, які виконують державні функції, можуть бути піддані адміністративній відповідальності за недотримання встановлених правил щодо одержання подарунків.

Адміністративна відповідальність може бути застосована до всіх працівників державного управління, залежно від характеру та ступеня вини, яку вони несуть¹.

Так само, як і у випадку з кримінальною відповідальністю, державний службовець може бути притягнутий до адміністративної відповідальності, якщо він порушує статті Кодексу України про адміністративні правопорушення або свої службові обов'язки. Іншими словами, адміністративна відповідальність застосовується у випадках, коли дії або бездіяльність особи відповідають критеріям, передбаченим адміністративним законодавством, і виконання цих обов'язків входить у її службові повноваження.

Відповідно до статті 9 Кодексу України про адміністративні правопорушення, адміністративна відповідальність настає у випадках, коли порушення не підпадає під кримінальну відповідальність згідно з законом за своєю природою. Іншими словами, якщо діяння можуть бути кваліфіковані як кримінальне правопорушення згідно з законом, тоді адміністративна відповідальність не застосовується. У тих випадках, де докази для встановлення вищої кримінальної відповідальності є достатніми, особа підлягає кримінальному переслідуванню.

Згідно зі статтею 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення, якщо кримінальне провадження було закрите, але у порушника є ознаки адміністративного правопорушення у його діях, на нього може бути накладене адміністративне стягнення².

Адміністративна відповідальність може включати заходи, такі як:

- належне попередження або застереження за порушення правил;
- накладання адміністративних штрафів або грошових санкцій;
- позбавлення права займати певні посади чи займатися певною діяльністю;
- тимчасова або постійна скасування службових привілеїв та інших пільг.

У справах про адміністративні корупційні правопорушення право складати протоколи мають спеціально

¹ Ващук О.Л. Юридична відповідальність публічних службовців: методичні рекомендації. Львів, 2012. 47 с.

² Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1. 212-21): Закон України № 8073-X від 07.12.1984. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. Додаток до № 51. С.1122.

уповноважені посадові особи або службовці, зазвичай здійснюючі контроль або нагляд за виконанням законів і правил відповідних сфер діяльності.

Залежно від конкретних норм законодавства, це можуть бути:

- Співробітники правоохоронних органів, таких як поліція, Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) або Спеціальна антикорупційна прокуратура (САП).
- Спеціально уповноважені представники органів державної служби, які здійснюють контроль за дотриманням антикорупційного законодавства, наприклад, уповноважені з питань запобігання та протидії корупції.
- Представники контролюючих органів або інспекцій, призначених для здійснення нагляду за додержанням антикорупційних норм у певних сферах.

Ці посадові особи мають повноваження складати протоколи про виявлені адміністративні корупційні правопорушення, збирати докази, розслідувати справи і призначати адміністративні стягнення за встановленими процедурами.

Адміністративна відповідальність може бути застосована в додаток до кримінальної або дисциплінарної відповідальності, залежно від характеру порушення та його наслідків. Важливо, щоб така відповідальність сприяла забезпеченню дотримання законів та етичних норм державними службовцями та посадовими особами, що забезпечить більш прозору та ефективну діяльність державного апарату та підвищить довіру громадян до державних інституцій.

Ефективність застосування юридичної відповідальності для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків в Україні має свої переваги та недоліки, які впливають на ефективність правосуддя та системи боротьби з корупцією. До переваг можна віднести:

1. Запобігання корупції. Застосування юридичної відповідальності за порушення обмежень щодо одержання подарунків є важливим інструментом у боротьбі з корупцією. Це змушує посадових осіб утримуватися від неправомірних дій та зменшити ризик корупційних злочинів.

2. Посилення довіри до держави. Ефективне застосування юридичної відповідальності покращує довіру громадян до державних

інституцій та демонструє волю влади боротися з корупцією та несправедливістю.

3. Стимулювання дотримання закону. Загроза юридичної відповідальності діє як стримуючий фактор та стимулює державних службовців діяти відповідно до закону та етичних норм.

До недоліків відносяться:

1. Низька розкриваність. Однією з проблем є недостатня розкриваність корупційних правопорушень та недостатній рівень розслідування і судових процесів.

2. Корупція у правоохоронних органах. Проблемаю є наявність корупції та політичного впливу в правоохоронних органах, що перешкоджає розслідуванню корупційних злочинів.

3. М'якість санкцій. У деяких випадках санкції за корупційні правопорушення недостатньо суворі, що дозволяє злочинцям уникати справедливого покарання.

4. Політичний вплив. Певні особи або групи використовують політичний вплив для уникнення юридичної відповідальності.

4.8. Громадська реакція та соціальні наслідки для осіб, виявлених у корупційних схемах одержання подарунків.

Для поліпшення ефективності юридичної відповідальності в Україні, необхідно зміцнити незалежність правоохоронних органів, забезпечити високу розкриваність корупційних злочинів, змінити законодавство для посилення санкцій за корупційні правопорушення та боротьби з корупцією в системі правосуддя. Також, важливо розширити практику взаємодії з громадськими організаціями та журналістами для сприяння розслідуванню корупційних справ та забезпечення публічного контролю над діяльністю державних службовців.

Особи, виявлені у корупційних схемах одержання подарунків, стикаються не лише з юридичною відповідальністю, але й із громадською реакцією та соціальними наслідками. Громадська думка та громадські організації часто висловлюють свою неприязнь та незадоволення стосовно таких порушників, що призводить до погіршення репутації та довіри до них. Також, особи, виявлені у корупційних схемах одержання подарунків, можуть стикатися зі суспільними наслідками, такими як втрата посади або зниження соціального статусу. Відомі випадки, коли політичні діячі або державні службовці були змушені відступити від своїх посад через

публічний скандал, пов'язаний з отриманням неправомірних подарунків. Такі події сильно впливають на їхню кар'єру та можуть мати негативні наслідки для подальшої політичної або службової діяльності.

Громадська реакція і соціальні наслідки можуть включати публічне осудження, широке медійне висвітлення, втрату довіри громади та втрату репутації. Відкрите розслідування корупційних схем і виявлення осіб, що одержують неправомірні подарунки, є важливим елементом відновлення довіри громади до державних інституцій та політичного лідерства. Протидія корупції та порушенням обмежень щодо одержання подарунків є однією з основних вимог міжнародних організацій, таких як Організація Об'єднаних Націй та Рада Європи. Виконання цих вимог є необхідною умовою для розвитку демократичного суспільства, забезпечення прав людини, економічного зростання та залучення інвестицій.

Україна активно співпрацює з міжнародними організаціями та партнерами з метою підвищення ефективності боротьби з корупцією та забезпечення юридичної відповідальності осіб, які порушують обмеження щодо одержання подарунків. Уряд України приймає різноманітні заходи для зміцнення антикорупційної політики та впровадження ефективних механізмів контролю та відповідальності. Наприклад, створення Національного антикорупційного бюро, Спеціалізованого антикорупційного прокурора та Національного агентства з питань запобігання корупції, а також реформування судової системи з метою забезпечення незалежності судів та забезпечення ефективного розгляду корупційних справ.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

1. Що таке юридична відповідальність і які її основні аспекти?
2. Які види юридичної відповідальності існують і як вони відрізняються один від одного?
3. Суб'єкти юридичної відповідальності.
4. Обмеження щодо одержання подарунків в державному секторі.
5. Хто має право складати протоколи про виявлені адміністративні корупційні правопорушення?
6. Особливості кримінальної відповідальності державних службовців.
7. Підстави дисциплінарної відповідальності.

8. Що включають санкції за корупційні дії ?
9. На які види подарунків обмеження щодо вартості подарунків не поширюються?
10. Заходи для зміцнення антикорупційної політики.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Конституція України: Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. Дата оновлення: 02.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/#Text> (дата звернення: 19.06.2023).
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984, додаток до № 51.
Ст.1122. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>. (дата звернення: 16.06.2023).
3. Кримінальний кодекс України 05.04.2001 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 19.06.2023).
4. Про запобігання корупції: Закон України № 1700-VII від 14.10.2014. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2014. № 49. С. 2056.
5. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції» / за заг. ред. Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 588 с.
6. Вашук О.Л. Юридична відповідальність публічних службовців: методичні рекомендації. Львів, 2012. 47 с.
7. Данилюк О. Юридична відповідальність в Україні: поняття, механізми, захист: навчальний посібник. Київ: Правова думка, 2017. С. 44-60.
8. Хавронюка М. І., Мельника М. І., Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. Юридична думка, 2013. С.1316.
9. Корнута Л.М. Дисциплінарна відповідальність державного службовця в Україні: теоретичний та практичний аспекти. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 62. С.84-90.
10. Кузик О. Дисциплінарна відповідальність державних службовців: теорія і практика: навчальний посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2020. С.181-222.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Подарунок – грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової.

Близькі особи - особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки із суб'єктом, зазначеним у частині першій статті 3 цього Закону України «Про запобігання корупції» (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких із суб'єктом не мають характеру сімейних), у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі, а також - незалежно від зазначених умов - чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням згаданого суб'єкта.

Потенційний конфлікт інтересів – наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень, або на вчинення чи не вчинення дій під час виконання зазначених повноважень.

Правосуб'єктність - це можливість чи здатність особи бути суб'єктом права з усіма відповідними наслідками.

Службова особа - це термін, який одночасно визначено у п. 1 примітки до ст. 364 та у ч. 3 ст. 18 КК України.

Відмінність між ними полягає в тому, що: а) у першому з них згадується про державні чи комунальні підприємства, установи чи організації, тоді як у другому такого обмеження немає; б) перше визначення стосується вузького і вичерпного кола злочинів, а саме тих, що передбачені статтями 364, 368, 368-2, 369 КК України, тоді як друге поширюється на решту злочинів, передбачених статтями чинного КК України (у тому числі низкою статей розділу XVII його Особливої частини).

Суб'єкт правовідносин - це суб'єкт права, який виступає учасником правових відносин і наділений відповідними суб'єктивними правами та юридичними обов'язками.

Члени сім'ї - особи, які перебувають у шлюбі, а також їхні діти, у тому числі повнолітні, батьки, особи, які перебувають під опікою і

підкуванню, інші особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких не мають характеру сімейних), у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі.

Акт приймання-передачі подарунків, одержаних як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям – документ, який укладається особами уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та органу, на який покладено ведення бухгалтерського обліку відповідно до вимог Постанови Кабінету Міністрів №1195 від 16 листопада 2011 року «Про затвердження Порядку передачі дарунків, одержаних як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям».

Юридична відповідальність — різновид соціальної відповідальності, який закріплений у законодавстві і забезпечуваний державою юридичний обов'язок правопорушника пізнати примусового позбавлення певних цінностей, що йому належать.

Дисциплінарна відповідальність – це застосування дисциплінарних стягнень до державного службовця, який вчинив дисциплінарний проступок у зв'язку з невиконанням своїх професійних та службових обов'язків.

Дисциплінарне стягнення - це відповідальність державного службовця за вчинення дисциплінарного проступку.

Адміністративна відповідальність — це специфічне реагування держави на адміністративне правопорушення, що полягає в застосуванні уповноваженим органом або посадовою особою передбаченого законом стягнення до суб'єкта правопорушення.

Кримінальна відповідальність — різновид юридичної відповідальності, обов'язок особи, яка вчинила кримінальне правопорушення (злочин), зазнати державного осуду в формі кримінального покарання.

Науково-методичне видання

**Денисова А.В.
Баранов С.О.
Коропатов О.М.
Сірко В.С.**

**ПОРУШЕННЯ ВСТАНОВЛЕНИХ ЗАКОНОМ
ОБМЕЖЕНЬ ЩОДО ОДЕРЖАННЯ
ПОДАРУНКІВ**

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Підп. до друку 23.08.2023. Формат 60х84/16.

Друк цифровий. Папір офсетний. Гарнітура Times.

Ум.-друк. арк. 3,0. Обл.-вид. арк. 3.

Наклад 30 прим.

Надруковано з готового оригінал-макета

Редакційно-видавничий відділ

Одеського державного університету внутрішніх справ

м. Одеса, вул. Успенська, 1,

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДП № 3507 від 25.06.2009